

Kognitiv dissonans – vad ligger till grund för att behandla djur olika?

Cognitive dissonance – why animals are treated differently

Helena Lyngemark
Uppsala 2018

Etologi och djurskydd – Kandidatprogram

Foto: Toshio Kishiyama

Studentarbete
Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Student report
Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Animal Environment and Health

Nr. 766

No. 766

ISSN 1652-280X

Kognitiv dissonans – vad ligger till grund för att behandla djur olika?

Cognitive dissonance – why animals are treated differently

Helena Lyngemark

Studentarbete 766, Uppsala 2018

**Självständigt arbete i biologi, EX0520, 15 hp, G2E
Etologi och djurskydd – Kandidatprogram**

Handledare: Helena Röcklinsberg, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa.

Examinator: Linda Keeling, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa.

Nyckelord: djuretik, etik, kognitiv dissonans, kött, vegan, vegetarian

Keywords: animal ethics, cognitive dissonance, ethics, meat, vegan, vegetarian

Serie: Studentarbete/Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa
nr. 766, ISSN 1652-280X

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

I denna serie publiceras olika typer av studentarbeten, bl.a. examensarbeten, vanligtvis omfattande 7,5-30 hp. Studentarbeten ingår som en obligatorisk del i olika program och syftar till att under handledning ge den studerande träning i att självständigt och på ett vetenskapligt sätt lösa en uppgift. Arbetenas innehåll, resultat och slutsatser bör således bedömas mot denna bakgrund.

Innehållsförteckning

Abstract	1
Introduktion	2
Definitioner	2
Varför är etik relevant i fråga om djur?	2
Etiska teorier	3
Utilitarism	3
Djurrättighetsetik	4
Relationsetik	4
Hybrider	4
Sentientism.....	5
Kognitiv dissonans.....	5
Syfte och frågeställningar	6
Syfte	6
Frågeställningar.....	6
Material och metod	6
Litteraturgenomgång	7
Orsaker till att kognitiv dissonans uppstår	7
Hur upplever vi kognitiv dissonans?.....	7
Sätt att hantera kognitiv dissonans.....	8
Djurens kognitiva förmåga och människans uppfattning av den	9
Människans relation till djur och effekter av relationen	10
Kategorisering av djur.....	11
Speciesism.....	12
Tankar kring djur som mat.....	13
Diskussion	14
Hur påverkar kognitiv dissonans vilka djur vi äter och på andra sätt använder oss av?	14
Vilka argument ligger till grund för att värdera vissa djur som mat och andra som sällskap?	14
Reflektion över arbetsprocessen	16
Framtida forskning.....	16
Exempel på framtida frågeställningar	16
Metodkritik	16
Tillämpning och konsekvenser	17
Slutsats	18
Populärvetenskaplig sammanfattning	19
Tack!	19
Referenser	20

Abstract

Cognitive dissonance is a psychological concept which describes a feeling of discomfort that can occur when your actions differ from your feeling of what is right to do. This essay aims to immerse in this subject due to my interest in how this phenomenon arises. The concept of *cognitive dissonance* was first introduced to me when reading the book *Why we love dogs, eat pigs and wear cows* by psychologist Melanie Joy. To review what makes us value animals differently, I have summarized literature on the subject.

Ethical theories have been described to provide examples of different arguments that can affect how we value and ought to treat animals. The normative ethical theories that are brought up in this essay are utilitarianism, animal rights ethics as well as relational ethics. These have been selected due to their relevance for this subject.

Utilitarianism states the total well-being as most important, which can mean that the life of one individual can be sacrificed for the gain of others, to maximize the total sum of well-being. Animal rights ethics view the life and well-being of every individual as equal, in the sense that humans should not be valued higher than other species. Relational ethics refer to the relation between the human and the animal, for example between the farmer and the pig, or between the dog owner and the dog. In the farmer-livestock relation, the production itself is an obvious part. The relationship between humans and their pets are, however, a loving relationship where the animal will be invited into the home and may take the role as a family member.

These ethical theories provide a background to understand how differently we view animals of varying species. The purpose of this essay is to investigate what makes us value animals differently by compiling psychological and biological literature. This essay will discuss the animal's mental abilities, how categorization affects how we view animals – and vice versa - and why we see certain species as food, and others as companions.

The fact that we traditionally have, and still view some animals as food has an influence on how we value them, as we often do not question the categorization of them. The literature addresses the difficulties in changing these values despite the scientific basis that farmed animals have the ability to feel, just like our companion animals.

Introduktion

I sin bok *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows* från 2009 reflekterar psykologen Melanie Joy kring varför vi behandlar djur olika. Som titeln visar nämns till exempel att somliga djurslag räknas som familjemedlemmar medan andra räknas som mat. Vidare tar Joy upp begreppet kognitiv dissonans, en känsla av obehag som uppstår när en persons moraliska uppfattning och agerande går emot varandra (Festinger, 1957). Med inspiration från Joys reflektioner belyser och diskuterar den här studien vad som gör att människor ibland agerar i motsats till sina värderingar.

Definitioner

För att diskutera olika sätt att konsumera djur behövs ett antal definitioner. Jag har valt att använda mig av ordet omnivor, som i min uppsats innebär en person som väljer att äta kött, men även äter annat. Vegetarian är en person som inte äter kött eller animalieprodukter. Vegan är en person som varken äter eller använder sig av några animalieprodukter. Med ordet kött menar jag de delar av ett djur som betraktas som föda, det vill säga muskler och annan vävnad från djur. Ordet djur används i betydelsen icke-mänskliga ryggradsdjur.

Varför är etik relevant i fråga om djur?

Relationen mellan människa och djur har förändrats mycket under de senaste 100 åren, vilket har inneburit stora attitydförändringar (Sandøe & Christiansen, 2013). Utvecklingen går mot en mer intensiv animalieproduktion, vilket leder till att djuren pressas hårdare för att producera en billig produkt för en befolkning som blir allt rikare (Sandøe & Christiansen, 2013).

Då jordens befolkning tros öka till 9.15 miljarder år 2050 beräknas även köttkonsumtionen öka, vilket troligtvis kan leda till att produktionen intensifieras ytterligare för att möta behoven (Rauw, 2015). Enligt Jordbruksverkets statistik över svensk animalieproduktion var produktionen av nöt, gris och fjäderfä högre i mars 2017 än mars 2016 (Jordbruksverket, 2017b). Siffror från 2013 visar att andelen svenskt kött i svensk konsumtion minskar samtidigt som köttkonsumtionen generellt ökar (Jordbruksverket, 2013). Nyare siffror visar att Sveriges import av kött ökat stadigt mellan 2011 till 2016 och andelen svenskproducerat minskar, förutom för gris där andelen svenskproducerat ökat samtidigt som totala konsumtionen minskat (Jordbruksverket, 2017a). De här uppgifterna visar på att både produktionen och importen ökar.

Samtidigt ökar intresset för djurvälstånd, delvis på grund av att forskning gett vetenskapliga bevis för att djur är kännande varelser kapabla att uppleva känslor som exempelvis stress eller uppleva god välfärd (Boissy & Lee, 2014; Bekoff, 2008). Frågan om djurs välfärd har också lyfts mer då intresset ökar för hur maten blir till (McKendree *et al.*, 2014), vilket har lett till ett behov av ytterligare kunskap inom ämnet (Algers *et al.*, 2011). Samtidigt som intresset för djurens välfärd ökar och konsumenter vill få insyn i hur djuren har det, ifrågasätts produktion och slakt av djur mer och mer (Algers & Berg, 2017). Människan har dock alltid ställt normativa frågor om huruvida det vi äter är rätt eller fel (Kaiser & Algers, 2016).

Människan har traditionellt sett djuren bland annat som verktyg att använda sig av, för att möta våra behov (Sandøe & Christiansen, 2013). På artonhundratalet gjordes de första försöken att lagligt skydda djur, då från misshandel som var det mest uppmärksammade

problemet. Det var våld mot djur, som idag lyder under brottsbalken, som åsyftades, inte det generella skyddet mot onödigt lidande som vi idag har i djurskyddslagen. Användandet av djur i sig sågs då inte som ett problem, då uppfattningen var att djur och människor ömsesidigt var beroende av varandra. Sedan andra världskriget har djurvälstånd uppmärksammas mer, fokus har då lagts på att sätta gränser för vad vi får göra när vi använder djur - när vi håller, transporterar och slaktar dem (Sandøe & Christiansen, 2013).

Logiken kring hur vi värderar arter olika är ofta motsägelsefull (Herzog, 2010). Vilka djur vi använder till att föda andra djur är en etisk aspekt Herzog tar upp. Här diskuteras skillnaden mellan att mata en orm med kattungar, jämfört med att mata en katt med gris och fisk, och faktumet att det senare ofta känns bättre delvis eftersom maten kommer serverad ur en kattmatsburk i stället för att man själv behöver hantera djurkroppen. Det här är aktuella diskussionspunkter inom djuretik och vår kanske omedvetna kategorisering av arterna påverkar hur vi använder dem.

Den nu pågående djuretikdebatten började på 1970-talet med olika åsikter om huruvida djur är till för människan att använda, där bland andra filosoferna Peter Singer och Tom Regan var betydelsefulla. Regan företräder djurrätt och Singer djurskydd (Donovan & Adams, 2007). Deras etiska skiljaktigheter skapar kontrovers och debatt än idag (Sandøe & Christiansen, 2013). Enligt Sandøe & Christiansen (2013) är etiken ett viktigt underlag för diskussion om hur vi ska behandla djur. Författarna tar upp olika synsätt för hur människan, som är kapabel att tänka etiskt, bör behandla de djur vi ansvarar för.

Utilitaristen Singer (1990) menar att även om människor och djur inte har samma typ av lidande, ska djur ändå visas jämlik hänsyn till motsvarande lidande. Hans uppfattning är att djur kan känna lidande samt andra känslor, vilka är lika etiskt relevanta oberoende av art. Enligt djurrättsetikern Regan (2004) är det inte godhet, utan rättvisa, att behandla djuren med respekt. Det är enligt Regan vår skyldighet att respektera djur.

Etiska teorier

Utilitarism

Den utilitaristiska teorin anger att det enda etiskt riktiga att göra är att försöka uppnå största möjliga nytta för största möjliga antal (Tännsjö, 2010). En utilitarist menar att det är acceptabelt att offra en individs välfärd om det leder till att andras välfärd ökas, exempelvis kan det då vara rätt att döda ett djur om konsekvensen blir en större vinst i välfärd på det stora hela, där även inräknat miljön och människan (Sandøe & Christiansen, 2013). Nyttan och smärta vägs mot varandra och utilitaristen motsätter sig att utsätta djur för smärta eller lidande om inte nyttan överstiger smärtan (Davies, 2016).

Enligt den klassiska utilitarismen ska lyckan maximeras totalt sett, och allas välbefinnande oavsett art räknas in i den kalkylen (Tännsjö, 2010). Den här sortens utilitarism kallas vanligtvis hedonistisk utilitarism, många nutida utilitarister förordar dock en variant de kallar preferens-utilitarism, som framförallt Singer företräder. Preferens-utilitarism innebär att handlingar som leder till att individens intressen uppnås är det viktigaste (Singer, 1990). Enligt den hedonistiska utilitarismen har en individ moralisk status så länge den kan uppleva känslor (Tännsjö, 2010). Diskussionen om huruvida ett djurs moraliska status bör bestämmas

efter dess smärtekänslighet togs upp redan 1789 av filosofen och utilitaristen Bentham: ”frågan är inte om de kan resonera eller prata, utan kan de lida?” (Bentham, 1823).

En utilitarist kan även vara vegetarian eller vegan, baserat på argumentet att nyttan av att använda sig av djur som mat eller på andra vis, inte överstiger smärtan eller lidandet det innebär för djuren (Davies, 2016). Nyttan argumenteras i de fallen inte överväga smärtan, och därför anses det inte finnas belägg för att nyttja djur. Människor och andra djurs upplevelser ses enligt utilitarismen som moraliskt relevanta i och med att de bidrar till att öka eller minska lyckan. Allas intressen ska ges jämlik uppmärksamhet, vilket innebär att sättet på vilket en människa behandlar ett djur är ett moraliskt beslut (Tännsjö, 2010). Enligt utilitarismen bör drastiska förändringar ske till det bättre i hur vi behandlar lantbruksdjur, exempelvis intensivt uppfödda slaktkycklingar som inte ges tillräckligt utrymme för att kunna uppleva god välfärd (Sandøe & Christiansen, 2013).

Djurrättighetsetik

Rättighetsetik har sin grund i pliktetik som innebär att den handling som är moraliskt rätt är den som kan tänkas leda till att förverkliga den goda viljan (Robertson *et al.*, 2007). Till skillnad från utilitarismen är det inom pliktetiken inte handlingens konsekvens som är moraliskt relevant (Tännsjö, 2010). Rättighetsetiken innebär att varje moraliskt objekt har rätt till någon sorts moralisk integritet, att varje moraliskt objekt äger sig själv, oavsett omständigheter (Tännsjö, 2010). Det här innebär även en respekt för livet, det är därför alltid fel att döda en individ även om andra vinner på det (Sandøe & Christiansen, 2013).

Djurrättsetiker har en abolitionistisk synvinkel som innebär att det alltid är fel att offra en annan varelses integritet eller rättigheter även om det leder till att agenten uppnår ett mål, exempelvis i diskussioner om det är rätt att offra produktionsdjurs eller försöksdjurs välfärd för människans fördel (Sandøe & Christiansen, 2013). Djurrättsetiker förespråkar att individens välfärd är etiskt relevant, oberoende av hur viktig individen är som resurs. Enligt djurrättsetiker finns det inget som kan rättfärdiga förminskandet av ett djurs rättigheter, frågan är istället om användandet av djuret är respektfullt och bidrar till ett bibehållande av djurets värdighet (Sandøe & Christiansen, 2013).

Relationsetik

Relationsetik innebär att relationen vi har till en viss art är grunden för hur de ska behandlas (Sandøe & Christiansen, 2013). Exempelvis har människan i västvärlden en kamratlig relation till hundar, vilket är argument för att det är fel att döda dem. Den kamratliga relationen ska upprätthållas i hela hundens liv, om inte något oförutsett händer. Att döda hunden av bekvämlighetsskäl, exempelvis att man inte längre har tid, skulle enligt en relationsetiker vara ett misslyckande i att respektera det speciella band som finns mellan hund och ägare. När det kommer till produktionsdjur, finns en relation mellan lantbrukaren och flocken som hen har hand om. I den här typen av relation är slakten en naturlig del av relationen och därför inget som ifrågasätts. Olika arter har olika relation till människan, som ligger till grund för hur vi bör behandla dem (Sandøe & Christiansen, 2013).

Hybrider

Det finns även kombinationer mellan utilitarism och djurrättsetik, där viss behandling av djur inte är accepterad, oavsett vinst, exempelvis intensiv smärta. Det kan anses acceptabelt att

slakta ett djur som haft det bra i livet, eller att använda djur till försök om det kan leda till botemedel för en allvarlig mänsklig sjukdom, så länge det inte innebär stark smärta för djuren (Sandøe & Christiansen, 2013).

Sentientism

Sentientism är en grundsyn som innebär att kännande djur har moralisk status just för att de är kännande (Rodogno, 2010). Människans rättigheter eller intressen överstiger inte automatiskt andra djurs då alla kännande varelser, oavsett art, betraktas som moraliska objekt (Sandøe & Christiansen, 2013). De här egenskaperna i sin tur är för en sentientist avgörande för att en varelse ska ha moraliskt värde (Rodogno, 2010). Regan och Singer argumenterar för olika normativa etiska teorier (djurrättsetik respektive utilitarism) men båda är sentientister. Trots sina etiska skiljaktigheter delar de en syn på djur som kan beskrivas som att kännande djur har moralisk status. Många som bryr sig om djurs välfärd delar en sentientistisk syn på djur, där framför allt kännande djur ska skyddas (Würbel, 2009).

Kognitiv dissonans

Teorin om kognitiv dissonans – känslan av obehag som uppstår när en persons moraliska uppfattning och agerande går emot varandra – introducerades av socialpsykologen Festinger (1957) i sin bok *A Theory of Cognitive Dissonance*.

Ett klassiskt exempel på kognitiv dissonans är en rökare som vet att rökning är dåligt för hälsan, men ändå fortsätter röka (Festinger, 1957). Ett annat exempel är en brottsling, som vet att det finns en hög risk att bli arresterad, men ändå fortsätter att begå brott. Personer som upplever kognitiv dissonans ser sällan själv sitt agerande som inkonsekvent (Festinger, 1957).

Behovet av att rättfärdiga sitt beteende orsakas ofta av en svårighet att ändra detsamma. Om det exempelvis skulle vara för jobbigt för en person att sluta röka, försöker hen istället att hitta ursäkter eller argument som stödjer rökning. Exempel på sådana argument kan vara att hen uppskattar rökningen så mycket att det är värt riskerna, eller att om hen slutade röka kunde det leda till viktuppgång, vilket skulle kunna vara lika dåligt för hälsan som rökningens eventuella hälsoeffekter (Festinger, 1957). De här resonemangen kan då övertyga rökaren att det är godtagbart att fortsätta.

Om hen inte hittar några positiva argument kvarstår dock dissonansen, och personen i fråga fortsätter att känna obehaget av att agera i strid med sina värderingar (Festinger, 1957; Björkwall & Crépin, 2004). Känslan av psykologiskt obehag kan motivera personen i fråga att minska dissonansen genom att agera i balans med sina värderingar, exempelvis att sluta röka. Det kan även leda till att personen i fråga försöker att undvika information som ökar dissonansen, exempelvis information om att rökning är dåligt för hälsan (Festinger, 1957).

Syfte och frågeställningar

Syfte

Uppsatsens syfte är att undersöka begreppet kognitiv dissonans i människans relation till, samt användande av, djur. Syftet är mer precist att undersöka hur kognitiv dissonans som fenomen används i människors resonemang om sitt ansvar för djuren, och hur vi drar gränser på olika sätt som inte nödvändigtvis bygger på logiska resonemang.

Jag vill jämföra det psykologiska underlaget med biologisk litteratur om hur djurs kognitiva förmåga skiljer sig mellan arter, för att se om resonemangen kan motiveras biologiskt – och granska ur ett etiskt perspektiv om argumentationen håller.

Frågeställningar

- Hur påverkar resonemang färgade av kognitiv dissonans vilka djur vi äter och på andra sätt använder oss av?
- Vilka argument ligger till grund för att värdera vissa djur som mat och andra som sällskap?

Material och metod

Litteraturstudien har genomförts i syfte att undersöka och sammanställa vad som hittills forskats på ämnet kognitiv dissonans i samband med hur vi använder djur. Artikelsökning utfördes på tidigare forskning via Sveriges Lantbruksuniversitets bibliotekskatalog Primo, Web of Science samt Google Scholar. Sökord var *cognitive dissonance*, *animal ethics*, *ethical theories*, *animal cognition* och *ethics of animal use* i olika kombinationer. Engelska sökord användes eftersom litteraturen är engelskspråkig. Sökning på *cognitive dissonance* i Primo gav 20 588 träffar, Google Scholar gav 190 000 träffar, medan Web of Science gav 2 010 träffar. Resultaten sorterades på relevans och nyare artiklar prioriterades. Rubrikerna ögnades igenom för att hitta relevanta artiklar. Utifrån rubrikerna valdes ett översiktligt antal artiklar som verkade relevanta. Relevans bedömdes utifrån resultat av sökning i artiklarna efter begreppet *cognitive dissonance*. Efter att abstract lästs på de utvalda artiklarna användes ett urval av dem till studien, resten visade sig inte vara relevanta och valdes bort. Därutöver har källor från den lästa litteraturen använts. Totalt har 39 artiklar använts.

Via Sveriges Lantbruksuniversitets bibliotek söktes även tryckt litteratur på ämnet djuretik. Litteratur från olika författare användes för att försöka undvika vinklade slutsatser. Totalt har 15 böcker använts.

Källor som har varit av icke-vetenskaplig karaktär, exempelvis statistik, har bedömts tillföra underlag för diskussion samt haft vetenskaplig grund.

Kognitiv dissonans är ett psykologiskt begrepp, därför har litteratur från både psykologiska och biologiska tidskrifter använts. Litteratur om människans psykologi har använts för att få en inblick i hur kognitiv dissonans påverkar hur vi använder och värderar djur.

Litteraturgenomgång

Orsaker till att kognitiv dissonans uppstår

Konsumtion av kött är ett känsligt ämne (Onwezen & van der Weele, 2016). Många gillar att äta kött men inte att orsaka djur lidande, därför kan obehag uppstå när vi gör kopplingen att köttbiten på tallriken tidigare varit ett levande djur (Loughnan *et al.*, 2014; Kunst & Hohle, 2016). Generellt försöker människan undvika negativa känslor och strävar efter att uppnå kognitiv balans (Festinger, 1957; Onwezen & van der Weele, 2016).

Distanseringen som uppstått mellan djur och köttbit beror till stor del på att man inte längre har samma insyn i djurhållning och produktion som förr, vilket innebär att man har mindre koll på hur processen går till, och därmed kanske inte ens reflekterar över att köttbiten kommer från ett djur (Kunst & Hohle, 2016). Efter besök på en mjölkgård är de flesta inte övertygade om att djuren lever ett bra liv enligt en studie (Ventura *et al.*, 2016).

En studie visar att när en grupp människor ställs inför valet, väljer en tredjedel att inte se hur en dräktig sugga hålls inom köttproduktion, utan väljer hellre att titta på en vit bild (Bell *et al.*, 2017). Rädsla för att känna skuld kan vara en orsak till att avsiktligt välja bort information om produktionsprocessen (Bell *et al.*, 2017). Förnekelse av någons mentala kapacitet är också vanligast när vi känner skuld för skada skedd mot andra (Bandura, 1999). När man som djurälskare blir påmind om att köttet härstammar från djur (Kunst & Hohle, 2016) och att man genom konsumtion av animaliska produkter bidrar till att djuren blir slaktade (Loughnan *et al.*, 2014) kan kognitiv dissonans uppstå.

Begreppet kognitiv dissonans kan förklaras som misslyckande i strävandet efter att handla i konsekvens med sina etiska värderingar (Björkwall & Crépin, 2004).

Hur upplever vi kognitiv dissonans?

När vi blir påmind om att det är ett djur vi äter, väcks vår empati och lusten att äta köttbiten minskar (Kunst & Hohle, 2016). Liknande effekt kan observeras i hur vi benämner slakt, om vi istället för att slakta eller döda skulle kalla det skörda, minskar empatin för djuret, då vi håller isär tanken på kött, och tanken på ett levande djur (Kunst & Hohle, 2016). Dissonansen som gör att vi inte vill förknippa kött med djur kallas köttparadox (Bratanova *et al.*, 2011; Loughnan *et al.*, 2014). När vi gör kopplingen kan det leda till en obehagskänsla som vi kan hantera på olika vis.

Kognitiv dissonans kan liknas vid känslan av hunger (Festinger, 1957). Den som upplever hunger kommer att försöka minska den genom att äta. På liknande sätt vill en människa minska det obehag som upplevs vid kognitiv dissonans genom att skapa balans mellan värderingar och agerande (Festinger, 1957). Känslan av kognitiv dissonans kan vara antingen tillfällig eller ihållande. En ihållande variant är att fortsätta göra något som man vet går emot ens moraliska värderingar. I det fallet kan man försöka ändra sina värderingar för att minska dissonansen och kunna fortsätta sitt beteende utan att utstå det psykologiska obehag som annars skulle uppstå. På så sätt minskas dissonansen mellan kunskap och agerande. På samma vis kan en känsla av kognitiv dissonans bli tillfällig om man ändrar sitt beteende så att det stämmer överens med ens värderingar (Festinger, 1957).

Kognitiv dissonans kan ses som en utmaning liknande ett hinder för människans evolution (Perlovsky, 2013). Perlovsky beskriver kognitiv dissonans som obehaget av att ha olika uppfattningar som är i konflikt med varandra. När ny vetenskap presenteras är kognitiv dissonans tydlig, då det ofta tar ett tag innan man accepterar den nya kunskapen. När den nya vetenskapen skiljer sig från den vi sedan tidigare tror på, blir det lätt så att vi förkastar den nya, för att minska dissonansen. Eftersom ny vetenskap är källan till mänsklig evolution enligt Perlovsky (2013) ser han kognitiv dissonans som ett hot mot densamma. Han påpekar även att den här paradoxala aspekten inte har fått tillräcklig uppmärksamhet under de 50 åren som teorin om kognitiv dissonans utvecklats.

Sätt att hantera kognitiv dissonans

Festinger (1957) nämner några sätt att hantera det obehag som uppstår vid kognitiv dissonans.

- 1.1 Ändra sitt beteende eller sin uppfattning – ”jag tycker om djur så jag slutar äta kött” / ”jag äter kött men det är vad djuren är till för”

Förändringen som är enklast att utföra är oftast den som sker (Festinger, 1957). I det här fallet är det en konflikt mellan vad som är viktigast, att äta kött eller kärleken till djur (Onwezen & van der Weele, 2016).

Vegetarianer undviker i många fall köttparadoxen genom att välja ett beteende som är baserat på moralisk omtanke om djuren, att inte äta kött (Loughnan *et al.*, 2014). Det är dock värt att notera att inte alla vegetarianer har djurs välmående som primär orsak till sitt val av kost, då det finns vegetarianer som valt bort kött för att exempelvis främja hälsa eller värna om miljön (Dyett *et al.*, 2013). Att bli vegetarian av djuretiska skäl för att undvika obehaget som tanken på kött främjar, är ett sätt att ändra sitt beteende efter sin uppfattning, för att uppnå kognitiv balans. Andra sätt är att minska sitt köttätande alternativt att enbart äta djur som hanterats bra (Loughnan *et al.*, 2014).

Människans förmåga att förstå konsekvenser av sina handlingar anses allmänt vara långt mer avancerad än andra djurs, enligt Penn & Povinelli (2007). Det här är en av de vanligare motiveringarna till att anse att det är rätt att använda djur som vi vill (Singer, 1990). Mental kapacitet är en grund för att ge en varelse moraliskt värde, vilket innebär att förnekelse av djurs kapacitet att lida minskar djurets uppfattade värde (Bratanova *et al.*, 2011). Att erkänna djurs mentala förmåga gör dem mer lika oss vilket skapar konflikt med vår användning av djur som livsmedel (Bastian *et al.*, 2012). Uppfattningen att djuren vi äter är lägre stående och mindre kapabla att uppleva känslor och smärta kan på så vis minska dissonansen och därmed göra att det känns mer godtagbart att äta kött (Bilewicz *et al.*, 2011; Bratanova *et al.*, 2011; Loughnan *et al.*, 2010; Onwezen & van der Weele, 2016).

Om smärtekänslighet ligger till grund för djurs moraliska status, skulle minskandet av djurs förmåga att känna smärta kunna leda till att det känns mer acceptabelt att äta dem (Loughnan *et al.*, 2014). Att genom avel anpassa djuren till miljön, så att de blir mindre känsliga, i stället för att anpassa miljön till djuren, diskuteras som alternativ för att öka produktion utan att göra det på djurens bekostnad (D'Eath *et al.*, 2010).

1.2 Skapa sig en uppfattning om att ens egna beteende är godtagbart, utan att ändra beteendet – ”jag tycker om djur men jag äter kött så sällan så det är okej, det hade kunnat vara värre”

I vissa fall trivialiserar man sina inkonsekventa handlingar snarare än att förneka djurs känslor och upplevelse av smärta, genom resonemang om att det är vanligt att äta kött och därför inte ett beteende som behöver ifrågasättas. Med tiden kan den upplevda dissonansen minska då man påminns mindre om djurens liv samt förmåga att lida och snarare ser dem som livsmedel (Bastian *et al.*, 2012).

När kognitiv dissonans uppstår kan man välja att antingen ta reda på fakta och utifrån det ta ett beslut om sitt beteende, eller välja att läsa litteratur som bekräftar det egna beteendet för att minska den kognitiva dissonansen och därmed inte behöva reflektera över sina värderingar eller ändra sitt beteende (Liang, 2016). Om man exempelvis vill äta kött med gott samvete, kan man välja information som stämmer överens med hur man vill leva, det vill säga lyssna på dem som förespråkar köttätande (Liang, 2016).

1.3 Förneka information som motsäger nuvarande uppfattning – ”jag mår bättre om jag inte tänker på att det är djur jag äter”

Den etiska inkonsekvensen mellan empati för djur och konsumtion av kött medför att man ogillar att tänka på köttets ursprung, vilket djur det kommer ifrån och processerna som leder till att köttet hamnar på bordet (Vialles, 1994).

Ett sätt är att undvika att associera köttet på tallriken med ett tidigare levande djur (Kunst & Hohle, 2016). Det här är en typ av strategisk ignorans eller faktaresistens, som innebär att man undviker information som visar på att ens beteende kan vara dåligt för sig själv eller andra (Onwezen & van der Weele, 2016).

Vid kontakt med processat kött känner man mindre empati för det slaktade djuret än vid icke processat kött (Kunst & Hohle, 2016). När köttbiten inkluderar fler delar av kroppen och därmed visuellt påminner mer om djuret ökar empatin och lusten att äta den minskar, jämfört med en modifierad köttbit där det inte är lika uppenbart vilken del av djuret den kommer ifrån (Kunst & Hohle, 2016). Ett sätt att minska olustkänslan är att äta köttprodukter som inte med sitt utseende påminner om att de varit djur, exempelvis hamburgare, korv, nuggets eller fiskpinnar. Faktumet att de inte ser ut som djur skonar oss från det obehag som kunde uppstått om vi tänkt på produkternas ursprung (Kunst & Hohle, 2016).

Djurens kognitiva förmåga och människans uppfattning av den

Att djur har medvetande och kan känna samma sorts känslor som vi råder det inga tvivel om, resonerade Darwin redan 1871. Glädje är tydligt hos djur som leker och skräck hos ett djur, liksom hos oss, leder till muskelspänningar, förhöjd puls samt att håret reser sig. Det här är bevis för att de har medvetande (Darwin, 1871). Observationer av moderskänslor, mod och rädsla, misstänksamhet, ilska, avundsjuka och kärlek tas upp som exempel på djurs förmåga att känna (Darwin, 1871). Kognitiva förmågor innefattar bland annat minne, kategorisering, uppmärksamhet, resonemang och språk (Fernandes *et al.*, 2015). Genom tester av olika kognitiva processer har många djurarter visat sig komma ihåg sina skötares ansikten, och minnas vilka som hanterat dem aversivt (Fernandes *et al.*, 2015).

Uppfattningen om huruvida djur kan tänka och känna skiljer sig markant mellan olika grupper av människor (Davis & Cheeke, 1998). Många anser att djurs intelligens och medvetande är relevanta faktorer för hur de bör behandlas. När deltagare i en studie fick rangordna ett antal djurarter efter intelligens, från högst till lägst, svarade de flesta likadant: hund, katt, gris, häst, ko, får, kyckling och sist kalkon (Davis & Cheeke, 1998).

Människan äter helst inte djur som har hög mental förmåga, då detta kan kännas moraliskt fel och obehagligt (Bratanova *et al.*, 2011; Bastian *et al.*, 2012; Loughnan *et al.*, 2014). Omnivorer kan förminska sin uppfattning om djurens mentala förmåga för att rättfärdiga konsumtionen av dem, alternativt välja att äta djur med lägre mental förmåga.

Djur med hög social förmåga har troligen utvecklat sätt att förutspå och använda sig av andras beteende (Cooper *et al.*, 2003). "Theory of mind" har använts som ett sätt att undersöka kognitiva processer hos djur. Kognitiva studier har utförts på grisars förmåga att minnas individer, samt deras förmåga att minnas platser. Grisarna har visats återkomma till och minnas platser där foder har placerats i hopp om att återigen finna foder på samma plats (Mendl *et al.*, 2010).

Medvetenhet är svårt att bedöma och det är viktigt att vi inser svårigheterna i att tolka ett djurs förmåga att känna utifrån de vetenskapliga bevis som finns (Dawkins, 2006). Djurs medvetenhet är ett av de viktigaste områdena inom biologi menar Dawkins (2006). Vår förståelse för djur ökar och det är viktigt att vi tar tillvara på den förståelsen (Dawkins, 2006). Medvetenhet definieras som förmågan att uppleva exempelvis smärta, och tron på att djur har den sortens medvetande är grunden till att bry sig om deras välfärd (Dawkins, 2006). Svårigheten i att bedöma förmågan att känna grundas i att vi inte kan se skillnad mellan en hjärna med eller utan medvetande, vi vet inte vad vi ska leta efter i hjärnan som tyder på djurs medvetande (Dawkins, 2006). Det här behöver dock inte innebära att djur inte har förmågan att känna, istället visar det att vi inte har forskat tillräckligt på ämnet. Frånvaron av bevis är inte detsamma som bevis på frånvaro (Lund *et al.*, 2007).

Djur upplever känslor, och deras känslor är lika viktiga för dem som våra känslor är för oss, menar Bekoff (2008). Många djur visar sina känslor öppet (Bekoff, 2008). Människan saknar dock en högre nivå av verbal kommunikation med andra djur, likt den som finns mellan människor, vilket är ytterligare en aspekt till varför känslor hos djur är svåra att mäta (Boissy & Lee, 2014). I en studie diskuteras huruvida kognitionstest bör införas på produktionsdjur liknande de som utförs på sällskapsdjur. Produktionsdjurs kognition är en viktig faktor för att förbättra deras livsstandard samt produktion (Fernandes *et al.*, 2015). Författarna pekar på vikten av att förbättra välfärden för de här arterna.

Människans relation till djur och effekter av relationen

Andelen kött i människans diet ökar generellt, vilket skulle kunna antyda att vi lever i en tid där man inte värdesätter djurs liv, ignorerar deras lidande, och förnekar dem moralisk status (Bratanova *et al.*, 2011). Samtidigt har vi fler sällskapsdjur än någonsin, mer än var tredje hushåll i USA har katt eller hund (Bratanova *et al.*, 2011). I Sverige har 30% av hushållen katt eller hund (Statistiska Centralbyrån, 2012).

Över 75% av barnen i USA växer upp med djur, majoriteten av dem ser sina sällskapsdjur som familj eller speciella vänner (Bekoff, 2008). Barn som växer upp med djur har visats bli mer självständiga och har lättare för att visa känslor (Bekoff, 2008). Eftersom hundar har

varit en del av människans kultur så länge har de utvecklats med oss (Cooper *et al.*, 2003). Hundar använder sig av mänskliga sociala signaler som exempelvis att peka, eftersom de lever i människans värld. Hästar har visat sig kunna ta hjälp av mänskliga signaler för att hitta morötter (Lovrovich *et al.*, 2015). Med det här tankesättet skulle det kunna innebära att andra arter hade kunnat ha likvärdiga sociala färdigheter om vi låtit dem vara lika nära inpå oss (Cooper *et al.*, 2003).

De som i högre utsträckning konsumerar animaliska produkter ser det troligen inte som ett moraliskt problem, och de har förmodligen en högre acceptans av dominans och ojämlikhet (Bratanova *et al.*, 2011). Trots att köttätande är ett starkt moraliskt laddat beteende som innebär ett etiskt ställningstagande, ses det sällan som ett moraliskt val att äta kött (Hoogland *et al.*, 2005). Det här fenomenet kan kallas karnism, i likhet med att en vegetarian har valt att äta vegetariskt, har en karnist valt att äta kött (Joy, 2009). Karnism förklaras som en osynlig ideologi, ett normaliserat beteende som utförs utan vidare eftertanke (Joy, 2009). Människan skyddas till stor del från att se djurs lidande, genom att vi inte får insyn i laboratorier eller slakterier (Donovan & Adams, 2007). Studier visar att människor är obekväma med att se produktionsdjur illa behandlade, vilket påverkar hur de presenteras för konsumenten (Bohanec & Bohanec, 2013). Märkningar som exempelvis "etiskt kött" kan få en konsument att känna att hen bidrar till en förbättring av produktionsdjurens liv (Bohanec & Bohanec, 2013). Interaktioner mellan djurhållare och djur inom livsmedelsproduktion har visat sig minska produktion och välfärd hos djuren (Jones, 1993; Barnett *et al.*, 1994; Hemsworth, 2003). Ungdjur som tidigt fått positiv kontakt med människor har dock visat sig bli lättare att hantera och verkar mindre rädda för nya människor och miljöer (Fernandes *et al.*, 2015). Lantbrukarens beteende och kroppsspråk kan vara skräckinjagande för djuren, vilket leder till hög stress som påverkar välfärd och produktion (Hemsworth, 2003). Att kalla sin ko vid namn har dock en positiv korrelation med hög mjölkproduktion, vilket kan antyda att lantbrukare som namnger sina kor har en bättre relation till dem, som i sin tur gör att korna mår bättre och producerar mer (Rowlinson, 2009).

Människan har enligt viss relationsetik moralisk skyldighet att ta hand om de djur som av olika anledningar inte kan ta hand om sig själva, på bästa möjliga vis för individen (Donovan & Adams, 2007). Det här omhändertagandet medför att en relation skapas där det är fel att skada kännande individer om inte konsekvensen innebär en förbättring av individens situation. Slakt är därför inte en del av relationen, då relationen bygger på att djur är moraliska objekt som bör behandlas med omtanke. Med det resonemanget är det fel att döda ett kännande djur om inte i självförsvar eller i försvar av andra under ens personliga omsorg (Donovan & Adams, 2007).

Kategorisering av djur

När ett djurslag kategoriseras som livsmedel ser man arten som mindre kapabel till att känna smärta (Bratanova *et al.*, 2011). Djurets förmåga att lida hänger ihop med moraliskt värde på så vis att man tillskriver djuret lägre moraliskt värde om man uppfattar det som mindre kapabelt att känna smärta. Kategorisering av djur som livsmedel leder således till att man uppfattar dem ha lägre moraliskt värde (Bratanova *et al.*, 2011).

Människan ser inte alla djurarter som mat. Eftersom man i västerländska länder inte ser katter som mat, skulle det inte vara accepterat att äta den även om den skulle dödas på samma sätt som en kanin uppfödd för slakt (Vialles, 1994). Det här är ett exempel på att kategoriseringen

påverkar hur vi agerar (Bratanova *et al.*, 2011). Djur som dött en naturlig död eller via en olycka ses inte heller som lämpade att äta, så slakten är nödvändig för att vi ska känna att det är godtagbart att äta köttet (Vialles, 1994). Det har dock betydelse om djurarten generellt kategoriserats som mat, om så är fallet kan det vara accepterat att äta ett självdött djur utan att det slaktats (Bratanova *et al.*, 2011).

Slakt av djur för humankonsumtion ses ofta som ett kontroversiellt ämne (Algers & Berg, 2017). Många som betraktar slakt som nödvändig anser även att djuren har en moralisk status som bör respekteras (Loughnan *et al.*, 2014). Slakten har gått från att vara något man gör på gatan till en närmast osynlig aktivitet, som vi vet pågår men på ett nästan abstrakt vis då vi inte har någon insyn i verksamheten (Vialles, 1994). Enligt industrin behöver inte konsumenten vara bättre informerad om köttproduktionen, det finns en finansiell risk om konsumenten får insikt i produktionen och upplever att den har aversiva inslag, som kan medföra att kunden avstår från att köpa animalieprodukter (Croney & Reynnells, 2008). Författarna menar vidare att konsumenter av animalieprodukter troligen inte vill se alla aspekter av produktionen. Studier visar att människor reagerar negativt på att se produktionsdjur bli illa behandlade (Bohanec & Bohanec, 2013).

Att benämna produktionsdjur som saker i stället för unika individer kan ha till effekt att man låter djuren behandlas sämre än vad man annars hade tillåtit, om man hade tillskrivit dem en personlighet. Orden vi använder när vi talar om djurproduktion, som exempelvis enheter, flock eller slakt, för tankarna bort ifrån att det är levande djur vi dödar för mat (Croney & Reynnells, 2008). Objektivifieringen och motviljan att informera om alla delar av produktionskedjan kan ses som moraliskt tvivelaktig (Croney & Reynnells, 2008).

Aptit och kultur samt ett intresse för traditionella rätter är skäl till att äta kött enligt Hoogland *et al.* (2005). Djur och kött ses ofta som två skilda saker (Hoogland *et al.*, 2005). Det här innebär att man kan äta gris och nötkreatur utan att tänka på dem som en gång levande djur. Faktumet att vi slaktar fler djur än någonsin samtidigt som vi spenderar stora summor pengar på sällskapsdjur, är ett exempel på att vår behandling av djur är motsägelsefull, då vi ser vissa arter som mat och andra som en del av familjen (Bratanova *et al.*, 2011).

Speciesism

Speciesism är ett begrepp som innebär särbehandling av individer baserat på dess arttillhörighet, som kan liknas med rasism eller sexism (Sandøe & Christiansen, 2013). Den feministiska omsorgsetiken framför att människan bör behandla andra djur med respekt baserat på den anti-speciesistiska uppfattningen att alla djur, oavsett art, är kännande individer (Donovan & Adams, 2007).

Djurs förmåga att visa ansiktsuttryck kan påverka hur vi värderar dem. Att uppfatta djurarter med tolkningsbara ansiktsuttryck som mer värdefulla är ett exempel på antropomorfism, som innebär ett förmänskligande av djurs uttryck (Turner & D'Silva, 2006). Exempelvis är det på så vis vanligare att sympatisera med en hund än med en fisk (Turner & D'Silva, 2006). Det är dock viktigt att vi inte applicerar mänskliga behov på djur, då varje art har specifika behov som behöver tillgodoses för att uppnå god välfärd (Tännsjö, 2010). Vi bör uppmärksamma vad djuren säger oss, i stället för vad andra människor säger till oss om djuren. Värdet bör inte ligga i hur lika de är människor, vi bör i stället värdera djurens unika egenskaper

(Donovan & Adams, 2007). Författarna menar att vidare etologisk forskning är viktig för att öka vår förståelse för djur, och varje arts specifika behov.

Tankar kring djur som mat

Det finns många olika orsaker till att människor väljer en vegetarisk diet, de varierar från åsikter om djurvälstånd, religiösa eller kulturella åsikter, miljö och hälsa. Många studier visar på hälsofördelar med en vegetarisk diet och drar slutsatsen att det därför är naturligt att många har hälsoaspekten som grund för sitt val av diet (Dyett *et al.*, 2013).

Positiva hälsoeffekter av en vegetarisk diet är bland annat mindre risk för kroniska sjukdomar, längre livslängd samt minskad dödlighet (Dyett *et al.*, 2013). Det kan finnas olika orsaker till varför en vegetarisk diet påverkar hälsan positivt, som exempelvis högt intag av vegetabilisk fiber, antioxidanter och vitaminer jämfört med en omnivors diet som ofta innehåller höga nivåer av kolesterol och fett. Trots den här informationen väljer många att fortsätta äta kött (Dyett *et al.*, 2013).

Det finns tydlig koppling mellan diet och etisk profil (Lund *et al.*, 2016). I en enkätstudie ett forskarteam i Storbritannien gjorde hade de flesta omnivorer en blandning av etiska teorier, men den utilitaristiska var dominerande (Lund *et al.*, 2016). Veganer och vegetarianer hade mindre blandning av etiska teorier, särskilt veganerna som mest höll sig till djurrätt. Vegetarianerna lutade såväl mot djurrätt som utilitaristisk etik.

Lagändringar ska baseras på etik, oberoende av konsumenters valmöjlighet, menar Rauw (2015). Han liknar det med valet att köpa kläder som tillverkats oetiskt, till ett lägre pris. Vi bör inte ges utrymme att göra den typen av val (Rauw, 2015).

Diskussion

Hur påverkar kognitiv dissonans vilka djur vi äter och på andra sätt använder oss av?

Ju mer en djurart har visats vara kännande och rationell, desto svårare verkar det vara för oss att äta dem. Det här har framkommit tydligt i studier där man främst väljer att äta mindre mentalt begåvade djur, och känner obehag av att få reda på att djuren man äter har högre intelligens. Det finns även studier som visar på att grisar uppfattas ha hög kognitiv förmåga (Davis & Cheeke, 1998), något som bidrar till att vissa inte vill äta dem.

När man uppmärksammar att djuren man äter har medvetande och känslor kan man känna ett obehag i form av kognitiv dissonans. Det kan i sin tur kan få till följd att man väljer att äta mindre kött i syfte att minska obehaget, alternativt äta djur med lägre mental förmåga. Ett annat alternativ är att avstå från information som visar att djuren behandlas sämre än vad vi vill tillåta, för att kunna fortsätta äta kött och undvika kognitiv dissonans.

Obehaget som uppstår när man agerar emot sina värderingar kan på så vis minskas av att ändra sitt beteende så att det stämmer överens med ens åsikter, alternativt ändra sina åsikter så de stämmer med ens beteende. Människan vill inte se vad som händer med djuret på vägen till tallriken, och för att inte behöva uppleva dissonans undviker vi den informationen. ”Vet man inte, så behöver man inte ta ställning” är ett resonemang som gör att man inte vill ta reda på information som man känner kan påverka ens värderingar. Det krävs mer av en att ändra sitt beteende, därför är kognitiv dissonans vanligt.

Människor kan ha en syn på produktionsdjur som att de är till för oss att äta, eller att vi är ömsesidigt beroende av varandra, djuren behöver oss för att överleva och vi behöver äta dem för att överleva och ser det inte som ett moraliskt problem att äta djur, de uppfattar därför ingen kognitiv dissonans i och med att de agerar i balans med sina värderingar om de äter kött.

Litteraturen har fått mig att fundera över varför man inte lyssnar mer lyhört på forskningen om den vegetariska dietens hälsofördelar och tar till oss information om hur vi kan leva mer hälsosamt och samtidigt slippa slakta djur för mat.

Vilka argument ligger till grund för att värdera vissa djur som mat och andra som sällskap?

Det finns många faktorer som påverkar hur vi värderar djur. Vilka djur vi ser som mat beror mycket på tradition. Studier visar att när ett djur presenteras som mat, accepteras det per automatik av de flesta. Traditionens roll är även tydlig när vi ser till olika kulturer, exempelvis om man jämför Kina och Sverige. Arter som är norm att äta i Kina, exempelvis hundar och katter, är något svenskar vanligtvis inte skulle se som mat. När en djurart kategoriseras som mat tillskriver vi arten lägre intelligens, kanske omedvetet, vilket bidrar till acceptans att äta dem. Tradition påverkar också att de som är uppväxta med att äta kött kanske inte reflekterar över det i lika hög grad som om de varit uppväxta med en vegetarisk diet. Djurartens intelligens och uppfattade förmåga att tänka och känna påverkar hur vi värderar dem, högre intelligens tolkas som att arten är mer lik människan och därför förtjänar högre välfärd.

Speciesism spelar en stor roll i kategorisering av djur, och gör att vi ger djur olika moraliskt värde, vilket kan leda till att vi ser vissa djur som mat och andra som sällskap.

Antropocentrism påverkar vilka djurarter vi sympatiserar med, exempelvis tenderar vi att känna mer för en hund med sina vädjande ögon än för en fisk vars ansiktsuttryck skiljer sig mer från våra och därför blir svårare att bedöma och känna empati för.

En fundering som kommer upp är varför det är så känsligt att tillskriva djur tankar och känslor? Darwin sade redan på sin tid att djurs hjärnor skiljer sig från mänskliga bara i kapacitet, inte i sort. Sedan dess är det ett fåtal forskare som vågat uttala sig liknande, somliga menar att vi inte skulle kunna bete oss som vi gör mot vissa djurarter om vi tillät oss att erkänna att de liknar oss mentalt. Det här tror jag att det ligger mycket i, och kan diskuteras likna andra beteenden vi historiskt sett ansett vara acceptabla men senare insett varit moraliskt tveksamma.

Att mäta medvetande är komplicerat, då vi inte kan urskilja vad i hjärnan som tyder på att en individ kan uppleva känslor eller ej. Vi har inte uppfunnit en tillförlitlig metod för att mäta djurs medvetenhet. Alternativa metoder som har använts inkluderar antropomorfism, att man tolkar in ansiktsuttryck, mänskliga uttryck för exempelvis glädje och smärta hos djuren. När man endast observerar djuret innebär det dock att resultaten påverkas av observatörens tolkning vilket kan leda till opålitliga data. Trots att det finns svårigheter i att mäta och jämföra data om olika arters intelligens och mentala förmåga verkar den generella åsikten vara att djur har dessa förmågor.

Det finns många sätt att etiskt resonera kring vad som spelar roll för moralisk status och mänsklig hänsyn. Studier visar varierande slutsatser där vissa etiska resonemang har tydlig grund i biologisk kunskap om djurarten, medan andra anser biologiska fakta som mindre relevanta för ett etiskt ställningstagande.

Det finns en hel del studier som utförts på olika djurarters kognition, som inte jämför kognitionen mellan arter. Då olika metoder använts är det dock svårt att jämföra de här studierna, för att få en överblick över olika arters kognitiva förmågor. Frånvaron av bevis för att exempelvis grisar har lika stor hjärnkapacitet som en annan art behöver inte betyda att det är så, det kan vara resultat av ett utforskat forskningsfält. En studie där deltagare frågades hur de upplever olika arters intelligens resulterade i att flertalet rangordnade gris som mer intelligent än häst, trots att gris ses som ett produktionsdjur i högre utsträckning än häst som huvudsakligen ses som ett sällskapsdjur (Davis & Cheeke, 1998). Andra studier visar att man har lättare att äta djur som man tillskrivit lägre intelligens, vilket gör mig förvånad över resultaten i Davis & Cheekes studie. Det är intressant att fundera över vilka faktorer som påverkar att vi värderar djur som vi gör.

Vissa studier har mätt hjärnaktivitet vid olika behandlingar, men resultaten är svårtolkade då forskare ännu inte kommit fram till vad i hjärnan som indikerar medvetande eller känslor hos djur. Hos människor mäts medvetande ofta genom enkäter, vilket av naturliga skäl inte kan användas på andra djur. I studier på människans medvetande mäts även aktivitet i känslocentrum, en metod som möjligen i framtiden kan komma att appliceras även på andra djur. Det vore intressant att kunna se och jämföra om vår uppfattning av olika arter har någon koppling till vad vi kan hitta i deras hjärnaktivitet.

Reflektion över arbetsprocessen

Det har varit svårt att hitta biologisk litteratur på djurs kognition i jämförelse mellan olika arter, eftersom det ännu verkar finnas svårigheter i att göra sådana jämförelser. Eftersom mitt syfte delvis var att undersöka om de psykologiska resonemangen om djurs värde hade biologisk grund, blev det då svårt att diskutera just det här.

Framtida forskning

Forskning inom etologi leder till större förståelse för djurs kognition och behov, vilket kan leda till att vi värderar djur annorlunda och behandlar dem på sätt som är mer passande till deras naturliga beteenden och behov. Större förståelse för arters specifika behov kan förbättra lagstiftning, mot en högre djurvälstånd.

Eftersom kunskapen om djurs kognitiva förmåga väger tungt i hur vi värderar en djurart, anser jag att etologisk men även neuropsykiatrisk forskning är mycket viktig exempelvis för att undersöka om våra värderingar av djur är baserade på hur intelligenta och kännande de är, eller om våra värderingar snarare bygger på antagande, tradition och fördomar. Forskning på djurs intelligens kan bidra till att öka djurs moraliska status. Det här kan i sin tur leda till att vi omvärderar vilka djur vi ser som mat, och vilka vi ser som sällskap eller familjemedlemmar.

Det skulle vara intressant att, som jag från början hade planerat, även undersöka hur kognitiv dissonans påverkar vilka djur vi väljer att bevara och varför, inom djurpark och bevarandearbete.

Exempel på framtida frågeställningar

Hur påverkar kognitiv dissonans vilka djurarter vi väljer att bevara, och är det etiskt försvarbart att inom bevarandearbete placera vissa djur i fångenskap för att gynna andra individer?

Vilka konsekvenser kan finnas, exempelvis inom livsmedelsindustrin, av att tillskriva djur intelligens och ett högre moraliskt värde?

Metodkritik

I min arbetsplan hade jag dedikerat första tiden till att leta upp artiklar, det här blev dock mer utdraget då jag under skrivandets gång hittade fler intressanta artiklar än jag ursprungligen hade räknat med att läsa.

Mycket tid gick åt till att sälla bland artiklar, för att effektivisera hade jag kunnat försöka hålla mig till ett förutbestämt antal artiklar i stället för att under skrivandets gång lägga till många nya. Jag hade kunnat läsa in mig ännu mer på ämnet innan jag började leta artiklar för att få en bättre överblick över vad som tidigare forskats på ämnet, lämpliga sökord, samt vad författare till tidigare artiklar ansåg fattas inom ämnet.

Frågeställningarna hade kunnat begränsas ytterligare, då de blev rätt stora frågor blev det tidskrävande att sälla bort sådant som var intressant, men inte tillräckligt relevant för uppsatsens syfte.

Arbetet hade fått ytterligare tyngd om jag tagit med fler exempel som det jag från början tänkt ha med om djur på djurpark. Hur vi bedömer vilka djur som ska bevaras, och varför,

hade varit ett bra sätt att ta upp en annan aspekt i hur kognitiv dissonans spelar in i hur vi värderar djur. På grund av den stora mängden intressant litteratur om djur som livsmedel valde jag dock att fokusera på det.

Tillämpning och konsekvenser

Min uppsats kan fungera exempelvis som grund till diskussion för elever eller lärare i skolor. Etiska diskussioner är en viktig del av en persons utveckling och bör inkluderas även i fråga om djur, redan i skolan då det enligt min erfarenhet för sällan talas om djuren vi äter och varför.

Slutsats

Litteraturen har visat att kognitiv dissonans ofta spelar en roll i hur vi värderar djur. Vi ser vissa djur som mat, och andra som sällskap, baserat på tradition och personlig uppfattning. Uppfattningen kan vara baserad på fakta om djurarten i fråga, eller på om arten normalt sett kategoriseras som mat. Det kan även vara en kombination av de här aspekterna.

Det finns många typer av kognitiv dissonans, man kan se att vissa människor som får reda på information om hur slakt eller hantering av produktionsdjur går till, väljer att sluta äta en viss sorts kött, eller väljer att helt och hållet avstå från kött eller mjölk. Det kan även te sig så att man ifrågasätter den informationen och väljer att inte tro på den, för att på så vis kunna fortsätta äta kött utan att känna det psykologiska obehaget av kognitiv dissonans när ens värderingar och handlingar går emot varandra. Huruvida vi äter djur eller inte påverkar hur mycket vi vill veta om djurets väg från stall till tallrik.

Aspekter som påverkar hur vi ser på djur, och varför vi äter djur är bland annat miljö, hälsa samt djurs medvetande. Valet att äta, eller inte äta djur, är ofta baserat på någon eller flera av de här aspekterna.

En studie visar tydligt att de biologiska uppgifterna om djurets kognitiva förmågor inte påverkade om djuret kategoriserades som mat. Andra studier visar dock oftast ett samband mellan att djur som kategoriseras som mat uppfattas ha lägre intelligens och kognitiv förmåga. Möjligtvis för att minska konsumentens kognitiva dissonans, eller som ett omedvetet resultat av traditionella fördomar mot en art. Sällskapsdjur värderas ofta som mer jämställda människan, vilket påverkar vår vilja att bjuda in dem i våra hem, och se dem som familjemedlemmar. Vi har en tendens att tycka mer om, och känna mer för, djur som har ansiktsuttryck som liknar våra eller som vi tror att vi kan tolka. Det här innebär exempelvis att vi tycker mer om djur som har lättare för att ändra sina ansiktsuttryck, då vi på ett antropomorfiskt vis tolkar det som att de är mer lika oss människor, och på så vis höjer det vår uppfattning av deras intelligens.

Populärvetenskaplig sammanfattning

Kognitiv dissonans är ett psykologiskt begrepp som beskriver en känsla av obehag som kan uppstå när man tycker en sak och gör en annan. Jag har valt att fördjupa mig i ämnet eftersom jag tycker det är intressant hur det här fenomenet uppstår, vad som påverkar att man gör val som går emot ens värderingar. Begreppet *kognitiv dissonans* kom jag först i kontakt med när jag läste boken *Why we love dogs, eat pigs and wear cows* av psykologen Melanie Joy. För att sätta mig in i vad som gör att vi värderar djur olika har jag sammanfattat litteratur som tar upp ämnet.

Etiska teorier har beskrivits för att ge exempel på de olika resonemang som kan påverka hur vi värderar djur. De etiska teorier som tagits upp är utilitarism, djurrättsetik samt relationsetik. De här har valts ut eftersom det är de som har mest relevans för uppsatsens ämne.

Utilitarismen ser den totala lyckan som viktigast, vilken kan innebära att en individs liv kan offras för att gynna andra, för att öka den totala lyckan.

Djurrättsetiken ser alla individers liv och välmående som likvärdiga, vilket innebär att människor inte ska värderas högre än andra arter.

Relationsetiken ser till relationen vi har med djur, vilken kan vara exempelvis relationen mellan lantbrukare och produktionsdjur eller mellan hundägare och hund. I relationen lantbrukaren har med sina produktionsdjur är själva produktionen en självklar del där slakt ingår och därför inte ifrågasätts. Relationen mellan människa och dess sällskapsdjur är däremot en kärleksfull relation där djuret bjuds in i hemmet och får ta rollen som familjemedlem.

De här etiska teorierna ger en bakgrund till hur olika synsätt vi har på djur. Uppsatsens syfte är att undersöka vad som gör att vi värderar djur olika. Genom att sammanställa psykologisk och biologisk litteratur har en diskussion tagit form kring exempelvis djurs mentala förmåga, vilken effekt kategorisering har på hur vi ser på djur och varför vi ser vissa djur som mat och andra som sällskap.

Vilka djur vi traditionellt sett som mat har påverkan, då vi inte ifrågasätter den kategoriseringen av dem. Litteraturen tar upp svårigheterna i att ändra sina värderingar trots vetenskaplig grund för att produktionsdjur har förmåga att känna, liksom sällskapsdjur. Litteraturen tar även upp exempel på sätt att hantera kognitiv dissonans, och hur vi genom att ändra beteende eller uppfattning kan undvika obehaget som kognitiv dissonans innebär.

Tack!

Jag vill tacka min handledare Helena Röcklinsberg och min kritiska vän Stina Larsson för hjälp, stöd och inspiration. Jag vill även tacka vänner och familj.

Referenser

- Algers, A., Lindström, B. & Pajor, E. 2011. A New Format for Learning about Farm Animal Welfare. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*. 24(4): 367-379.
- Algers, A. & Berg, C. 2017. Open Knowledge about Slaughter on the Internet—A Case Study on Controversies. *Animals*. 7(12): 101.
- Bandura, A. 1999. Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*. 3: 193–209.
- Barnett, J.L., Hemsforth, P.H., Hennessy, D.P., McCallum, T.M. & Newman, E.A. 1994. The effects of modifying the amount of human contact on behavioural, physiological and production responses of laying hens. *Applied Animal Behaviour Science*. 41(1): 87-100.
- Bastian, B., Loughnan, S., Haslam, N. & Radke, H. 2012. Don't mind meat? The denial of mind to animals used for human consumption. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 38: 247–256.
- Bekoff, M. 2008. *The emotional lives of animals*. California, New World Library.
- Bell, E., Norwood, F. B. & Lusk, J. L. 2017. Are consumers willfully ignorant about animal welfare? *Animal Welfare*. 26: 399-402.
- Bentham, J. 1823. *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, second edition. Oxford, Clarendon Press.
- Bilewicz, M., Imhoff, R. & Drogosz, M. 2011. The humanity of what we eat: Conceptions of human uniqueness among vegetarians and omnivores. *European Journal of Social Psychology*. 41: 201–209.
- Björkwall, C. & Crépin, E. 2004. Hur följer attityden en handling enligt kognitiv dissonanst teori? Kandidatuppsats. Lunds universitet.
- Bohanec, H. & Bohanec, C. 2013. *The Ultimate Betrayal. Is there happy meat?* Bloomington, iUniverse.
- Boissy, A. & Lee, C. 2014. How assessing relationships between emotions and cognition can improve farm animal welfare. *OIE Revue Scientifique Et Technique*. 33(1): 103-110.
- Bratanova, B., Loughnan, S. & Bastian, B. 2011. The effect of categorization as food on the perceived moral standing of animals. *Appetite*. 57: 193–196.
- Cooper, J. J., Ashton, C., Bishop, S., West, R., Mills, D. S. & Young, R. J. 2003. Clever hounds: Social cognition in the domestic dog (*Canis familiaris*). *Applied Animal Behaviour Science*. 81(3): 229-244.
- Cronley, C. & Reynnells, R. 2008. The Ethics of Semantics: Do We Clarify or Obfuscate Reality to Influence Perceptions of Farm Animal Production? *Poultry Science*. 87(2): 387-391.
- Darwin, C. 1871. *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. Volume 1. London, John Murray.

- Davies, B. 2016. Utilitarianism and Animal Cruelty: Further Doubts. *De Ethica. A Journal of Philosophical, Theological and Applied Ethics*. 3(3).
- Davis, S. L. & Cheeke, P. R. 1998. Do domestic animals have minds and the ability to think? A provisional sample of opinions on the question. *Journal of Animal Science*. 76(8): 2072-2079.
- Dawkins, M. S. 2006. Through animal eyes: What behaviour tells us. *Applied Animal Behaviour Science*. 100: 4-10.
- D'Eath, R.B., Conington, J., Lawrence, A.B., Olsson, I.S.A. & Sandoe, P. 2010. Breeding for behavioural change in farm animals: Practical, economic and ethical considerations. *Animal Welfare*. 19: 17-27.
- Donovan, J. & Adams, C. 2007. *The feminist care tradition in animal ethics: A reader*. New York: Columbia University Press.
- Dyett, P., Sabaté, J., Haddad, E., Rajaram, S. & Shavlik, D. 2013. Vegan lifestyle behaviors: An exploration of congruence with health-related beliefs and assessed health indices. *Appetite*. 67: 119–24.
- Fernandes, D. P., Da Silva, I. J., Nazareno, A. C., & Donofre, A. 2015. Farm animals' cognition and the tests used on its evaluation. *Journal of Animal Behaviour and Biometeorology*. 3(1): 9-19.
- Festinger, L. 1957. *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Hemsworth, P. H. 2003. Human-animal interactions in livestock production. *Applied Animal Behaviour Science*. 81: 185-198.
- Herzog, H. 2010. *Some we love, some we hate, some we eat. Why it's so hard to think straight about animals*. New York, Harper Perennial.
- Hoogland, C., de Boer, J. & Boersema, J. J. 2005. Transparency of the meat chain in the light of food culture and history. *Appetite*. 45: 15-23.
- Jones, R.B. 1993. Reduction of the domestic chick's fear of humans by regular handling and related treatments. *Animal Behavior*. 46: 991–998.
- Jordbruksverket (2013). *Köttkonsumtionen i siffror, utveckling och orsaker*. (Rapport 2013:2 Svenska matvanor och matpriser).
- Jordbruksverket (2017) a. *Jordbruksstatistik sammanställning 2017 med data om livsmedel – tabeller*.
- Jordbruksverket (2017) b. *Kvalitetsdeklaration. Animalieproduktion, års- och månadsstatistik 2017 (Animalieproduktion)*.
- Joy, M. 2009. *Why we love dogs, eat pigs and wear cows: An introduction to carnism*. California, Conari Press.
- Kaiser, M. & Algers, A. 2016. Food ethics: a Wide Field in Need of Dialogue. *Food ethics* (2016) 1: 1. <https://doi.org/10.1007/s41055-016-0007-8>

- Kunst, J. R. & Hohle, S. M. 2016. Meat eaters by dissociation: How we present, prepare and talk about meat increases willingness to eat meat by reducing empathy and disgust. *Appetite*. 105: 758-774.
- Liang, Y. 2016. Reading to make a decision or to reduce cognitive dissonance? The effect of selecting and reading online reviews from a post-decision context. *Computers in Human Behavior*. 64: 463-471.
- Loughnan, S., Bastian, B. & Haslam, N. 2014. The psychology of eating animals. *Current Directions in Psychological Science*. 23(2): 104–108.
- Loughnan, S., Haslam, N. & Bastian, B. 2010. The role of meat consumption in the denial of moral status and mind to meat animals. *Appetite*. 55: 156–159.
- Lovrovich, P., Sighieri, C. & Baragli, P. 2015. Following human-given cues or not? Horses (*Equus caballus*) get smarter and change strategy in a delayed three choice task. *Applied Animal Behaviour Science*. 166: 80-88.
- Lund, T. B., McKeegan, D. E. F., Cribbin, C. & Sandøe, P. 2016. Animal Ethics Profiling of Vegetarians, Vegans and Meat-Eaters. *Anthrozoös*. 29(1): 89–106.
- Lund, V., Mejdell, C., Röcklinsberg, H., Anthony, R. & Håstein, T. 2007. Expanding the moral circle: Farmed fish as objects of moral concern. *Diseases of Aquatic Organisms*. 75(2): 109-18.
- Mckendree, M., Croney, C. & Widmar, N. 2014. Effects of demographic factors and information sources on United States consumer perceptions of animal welfare. *Journal of Animal Science*. 92(7): 3161-73.
- Mendl, M., Held, S. & Byrne, R. W. 2010. Pig cognition. *Current Biology*. 20 (18): R796-R798.
- Onwezen, M. C. & van der Weele, C. N. 2016. When indifference is ambivalence. *Food Quality and Preference*. 52: 96-105.
- Penn, D. C. & Povinelli, D. J. 2007. Causal cognition in human and nonhuman animals: A comparative, critical review. *Annual Review of Psychology*. 58: 97–118.
- Perlovsky, L. 2013. A challenge to human evolution—cognitive dissonance. *Frontiers in Psychology*. 4: 179.
- Rauw, W. M. 2015. Philosophy and ethics of animal use and consumption: From Pythagoras to Bentham. *CAB Reviews*. 10(016): 1–25.
- Regan, T. 2004. *The Case for Animal Rights*, Berkeley, University of California Press.
- Robertson, M., Morris, K. & Walter, G. 2007. Overview of Psychiatric Ethics V: Utilitarianism and the Ethics of Duty. *Australasian Psychiatry*. 15(5): 402-410.
- Rodogno, R. 2010. Sentientism, Wellbeing, and Environmentalism. *Journal of Applied Philosophy*. 27: 84–99.

- Rowlinson, P. 2009. Exploring Stock Managers' Perceptions of the Human-Animal Relationship on Dairy Farms and an Association with Milk Production. *Anthrozoos: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals*. 22(1): 59–69.
- Sandøe, P. & Christiansen, S. B. 2013. *Ethics of animal use*. Chichester, John Wiley & Sons Ltd.
- Singer, P. 1990. *Animal liberation*. London, Jonathan Cape.
- Statistiska centralbyrån. 2012. Hundar, Katter och andra sällskapsdjur 2012. <https://www.skk.se/globalassets/dokument/om-skk/scb-undersokning-hundar-katter-och-andra-sallskapsdjur-2012.pdf>, använd 2017-06-03.
- Turner, J. & D'Silva, J. 2006. *Animals, Ethics and Trade. The challenge of animal sentience*. London, Earthscan.
- Tännsjö, T. 2010. *Animal Ethics: A crash course*. Stockholm, Thales.
- Ventura, B. A., von Keyserlingk, M., Wittman, H. & Weary, D. M. 2016. What Difference Does a Visit Make? Changes in Animal Welfare Perceptions after Interested Citizens Tour a Dairy Farm. *PLoS ONE*. 11(5): e0154733.
- Vialles, N. 1994. *Animal to edible* (J. A. Underwood, Trans.). Cambridge, Cambridge University Press.
- Würbel, H. 2009. Ethology applied to animal ethics. *Applied Animal Behaviour Science*. 118: 118–127.

Vid **Institutionen för husdjurens miljö och hälsa** finns tre publikationsserier:

- **Avhandlingar:** Här publiceras masters- och licentiatavhandlingar
- **Rapporter:** Här publiceras olika typer av vetenskapliga rapporter från institutionen.
- **Studentarbeten:** Här publiceras olika typer av studentarbeten, bl.a. examensarbeten, vanligtvis omfattande 7,5–30 hp. Studentarbeten ingår som en obligatorisk del i olika program och syftar till att under handledning ge den studerande träning i att självständigt och på ett vetenskapligt sätt lösa en uppgift. Arbetenas innehåll, resultat och slutsatser bör således bedömas mot denna bakgrund.

Vill du veta mer om institutionens publikationer kan du hitta det här: www.slu.se/husdjurmiljohalsa

DISTRIBUTION:

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för veterinärmedicin och
husdjursvetenskap
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa
Box 234
532 23 Skara
Tel 0511-67 000
E-post: hmh@slu.se
www.slu.se/husdjurmiljohalsa

Swedish University of Agricultural Sciences
Faculty of Veterinary Medicine and Animal
Science
Department of Animal Environment and Health
P.O.B. 234
SE-532 23 Skara, Sweden
Phone: +46 (0)511-67 000
E-mail: hmh@slu.se
www.slu.se/animalenvironmenthealth
